

Pleie og omsorg. Ingen skal dø alene, og sykepleiere bør reflektere over hvilke verdier som skal være førende på hver enkelt arbeidsplass.

Den ensomme døden

Fakta

Berit Daae Hustad

Leder av Rådet for sykepleieetikk

I den siste tiden har det vært en del oppmerksomhet rundt at man lar pasienter ligge alene og dø. Enkelte steder leier man ikke inn ekstra hjelp. Da har ikke den døende pasienten fast vakt som er til stede for å ivareta ham. De fleste pasienter som ligger for døden har ofte pårørende som sitter på skift gjennom døgnet, men likevel er det mange som ikke har denne muligheten. Noen har pårørende som bor på en annen kant av landet og som vanskelig kan oppholde seg over lang tid hos pasienten. Andre har ikke så mange pårørende. Hos andre igjen er pårørende eldre, og det er krevende å sitte fastvakt, spesielt på natten.

VELDIG VANLIG. Som leder i Rådet for sykepleieetikk møter jeg mange sykepleiere som arbeider i sykehjem eller i hjemme-tjenesten. Kun få steder bekreftes det at man prioriterer at ingen pasienter skal ligge ensom i livets siste fase.

De fleste forteller at det ikke leies inn ekstra hjelp og at pasienter dør i ensomhet. De legger ofte vekt på at de «kikker innom» ved jevne mellomrom hvis de har tid til det. På spørsmål om de synes det er riktig at pasienter ligger alene og dør, svarer de alle at de ikke synes det er riktig. Hvis man spør om de selv kunne tenke seg å dø i ensomhet, så svarer de nei. Hva er det da som gjør at en slik praksis er blitt mer vanlig? Er en slik praksis noe som vi skal godta for andre når man ikke kunne tenke det til seg selv?

«Å slippe å dø alene er rettigheter som pasienten har.»

RETNINGSLINJER OG LOVVERK. Dette er en praksis som verken er forenelig med etiske retningslinjer, faglig forsvarlighet eller lovverk. Menneskets absolutte verdi – eller omvendt formulert: menneskets ukrenkelighet (doktrine om livets hellighet) er en verdi som går på tvers av religiøse eller humanistiske livssyn.

Grunnlaget for all sykepleie legger vekt på at respekten for

det enkelte menneskets liv skal være det viktigste i all pasientbehandling. Ethvert menneske har en unik og ukrenkelig verdi fra livets begynnelse til livets slutt.

GRUNNLEGGENDE RESPEKT. Mennesket er knyttet til eksistens, ikke til funksjoner og egenskaper. Den enkelte har samme krav på respekt og omsorg, uavhengig av tilstand og i alle livets faser. Menneskelivet er ukrenkelig og skal vernes. Det medfører plikt til å respektere livets naturlige avslutning. Respekt for livet innebærer respekt for den naturlige og uunngåelige død når tiden er inne. Menneskelivets ukrenkelighet er en merkestein som helsevesenet ikke må flytte.

Hvordan kan man si at man har ivaretatt pasienten med respekt når man forlater dem i ensomhet i livets kanskje vanskeligste fase? Pasienter i livets siste fase er ikke i stand til å kjempe for sine rettigheter. Det er vi som sykepleiere som skal ivareta det. Hva er det da som gjør at sykepleiere godtar en slik praksis?

Kan man forsvare sykepleien som skal bygge på omsorg og barmhjertighet når man har forlatt pasienten i ensomhet?

Yrkesetiske retningslinjer slår fast i § 2. 9 «Sykepleieren har ansvar for å lindre lidelse, og bidrar til en naturlig og verdig død». Hvordan vet vi at lidelse er lindret eller om pasienten fikk en naturlig og verdig død, når vi har forlatt pasienten i ensomhet?

Det er utarbeidet ulike forskrifter og veiledninger som omhandler eldre i livets siste dager og timer, som Verdighetsgarantien og Kvalitetsforskriften. Det er ikke mangler på skriftlige retningslinjer eller mangel i lovverk som gir en slik praksis. Det er mangel på faglig forsvarlig sykepleie og omsorgsfull hjelp, som Helsepersonelloven § 4 sier at vi er forpliktet til å gi.

FNs erklæring om den døendes rettigheter, «Bill of rights», er en erklæring i 15 punkter og slår fast: «Jeg har rett til å slippe å dø alene».

Det å forlate pasienten i ensomhet er en praksis som mange pårørende antakelig er uvitende om. Det har heller ikke vært vanlig. Fra gammelt av var det vanlig at familien eller «våkekoner» satt hos døende pasienter.

EN RETTIGHET. Døende pasienter er ofte fysisk svak, og i noen tilfeller, ute av stand til å uttrykke sine ønsker om omsorg. De er heller ikke i stand til å forsvare sine rettigheter og uvitende om at de vil bli forlatt.

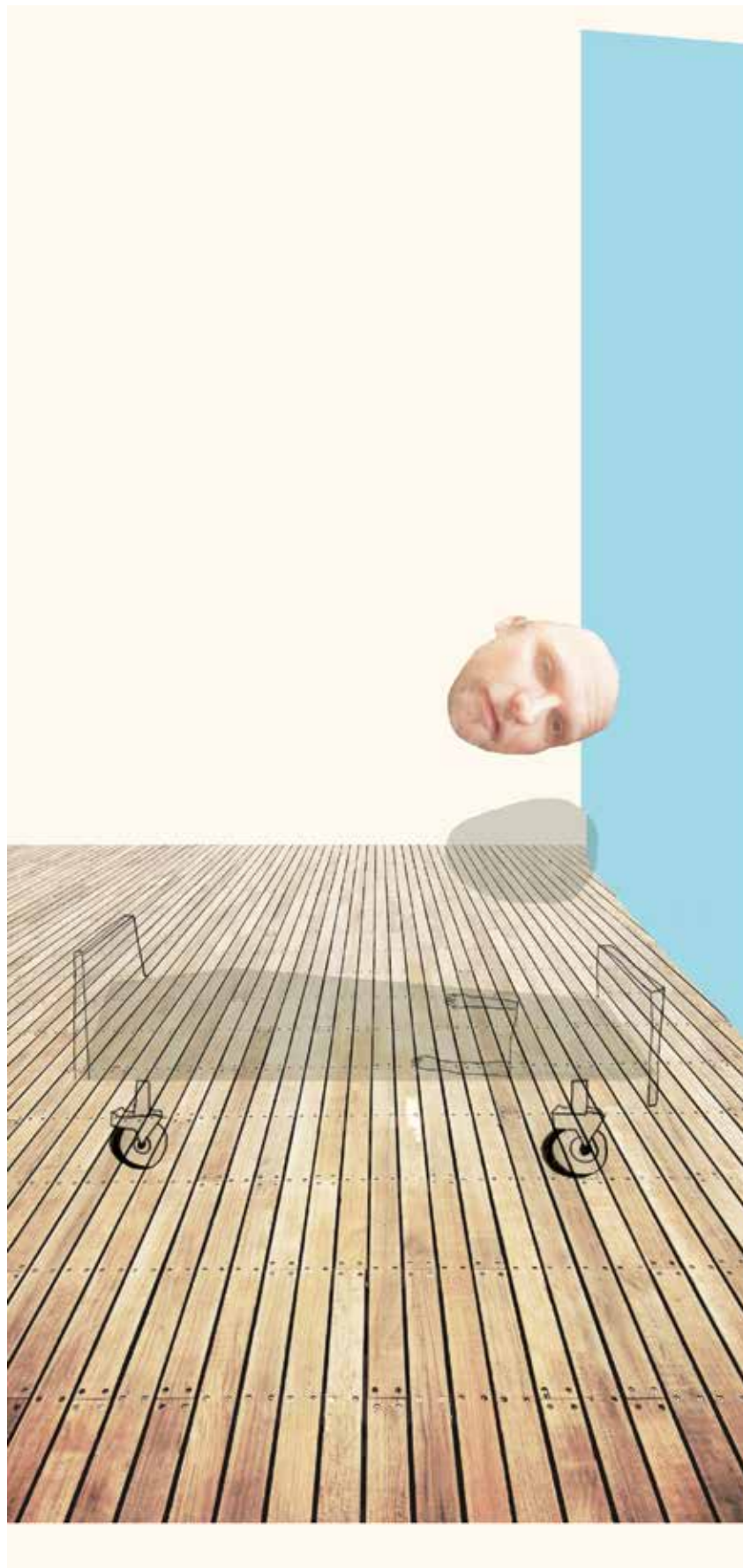
Det er viktig at helsepersonell setter seg inn i Yrkesetiske retningslinjer og § 2.7 «Sykepleieren beskytter pasienten mot krenkende handlinger som ulovlig og unødvendig rettighetsbegrensning og tvang». Å slippe å dø alene er rettigheter som pasienten har både gjennom lovverk og retningslinjer. Når vi forlater en hjelpeløs pasient må det oppfattes som en behandling som vi sykepleiere påtvinger pasienten, altså en form for tvang.

Paragraf 1.3 i Retningslinjene: «Sykepleieren har et personlig ansvar for at egen praksis er faglig, etisk og juridisk forsvarlig».

Alvorlig syke og døende pasienter må tilbys lindrende behandling. Mange plages med dyspnoe, åndenød eller har mye slim som de selv ikke klarer å kvitte seg med. Ulike plager som vi vet gir angst kanskje aller mest hos en døende og hjelpeløs pasient. Angst og smerter må lindres på best mulig vis, derfor må ikke pasienten forlates i ensomhet. Kompetent nærvær burde vært en selvfølge i livets avslutning. Kvaliteten på den lindrende behandling er av avgjørende betydning, ikke bare for den døende pasienten, men også for de nære pårørendes livskvalitet i ettertid.

Både retningslinjer og lovverk ivaretar pasienten på en god måte gjennom hele livsløpet. Hva er det da som gjør at vi som sykepleiere godtar en nedskjæring av økonomi/personell som gjør at den som står pasienten nærmest blir lovbryter? Hvorfor godtar vi en sykepleie som ikke er faglig forsvarlig og omsorgsfull hjelp når myndighetene har slått fast at det er det motsatte vi skal utføre. Paragraf 5.4 «Sykepleieren melder fra eller varsler når pasienter utsettes for kritikkverdige eller uforsvarlige forhold. Lojalitet til arbeidsstedet skal ikke hindre dette».

Som sykepleier og «pasientens advokat» bør man ta opp til etisk refleksjon om det er de svakeste som skal rammes og hvilke verdier som skal være førende på hver enkelt arbeidsplass. Ingen døende mennesker skal være «salderingsposter» i helsevesenet. Hva vil du som sykepleier gjøre for å få endret en uverdigg praksis, slik at pasienten føler seg ivaretatt og kan møte døden med størst mulig trygghet? ●

Illustrasjon: Kathrine Kristiansen